К78
4-12
4-40466

ЧĂВАШ ПОЭЗИЙĔН ÇĂЛТĂРĔ

Литературăпа музыка композицийĕ
(К. В. Иванов çуралнăранпа
115 çул çитнĕ май)

ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ
БЕСПЛАТНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

Чăваш Республикин культура, национальноçсен ĕçĕсен,
информаци политикин тата архив ĕçĕн министерстви
Чăваш Республикин Наци библиотеки

Чăваш поэзийĕн çăлтăрĕ

Литературăпа музыка композицийĕ
(К. В. Иванов çуралнăранпа 115 çул çитнĕ май)

Шупашкар 2005

ББК К83–8
Ч 82

Редакци совеҫӗ: М. В. Андрюшкина
Р. Н. Глухова
Н. Т. Егорова
Г.П. Соловьева

Чӑваш поэзийӗн ҫӑлтӑрӗ. Литературӑпа музыка композицийӗ : (К. В. Иванов ҫуралнӑранпа 115 ҫул ҫитнӗ май) / Чӑваш Республикин Наци библиотеки ; хатӗрл. П. А. Семенова, А. В. Матросова. – Шупашкар, 2005. – 24 с.

ч-40466

© Чӑваш Республикин Наци библиотеки, 2005

НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
ЧУВАШСКОЙ

Усӑ курмалли япаласем:
К. В. Иванов сӑн ӳкерчӗкӗ,
художниксем «Нарспи» поэма тӑрӑх тунӑ иллюстрацисем;
К. В. Ивановӑн пурнӑҫӗпе пултарулӑхне ҫутатса паракан кӗнекесен выставки.
Сцена ҫинче К. В. Иванов портречӗ.
«Килчӗ ырӑ ҫуркунне» юрӑ янӑрать. (Хушса пани № 1)

<u>1–мӗш ертсе пыракан</u>: Чӑваш сӑвви–юррин кӗрнеклӗ ӑсти Константин Васильевич Иванов ҫуралнӑранпа 115 ҫул ҫитнине палӑртаса, 2005 ҫулхи ҫу кунӗсенче Атӑлпа Урал хутлӑхӗ тӑрӑх шӑхлич–шӑпӑр сасси йыхравлӑн янӑраса тӑрӗ. Ан тив, кун–ҫулӗ чӗрӗк ӗмӗртен кӗскерех, Раҫҫейри ытти халӑхсен талантлӑ ачисенни пекех хура элчеллӗ килнӗ пултӑр, пӗрех К. В. Ивановӑн поэзири мухтавӗ мӗнпур хура–шура ҫӗнсе ҫӗкленчӗ, ыр пиллӗ мӗльюн вулавҫӑ чӗринче паян чиперрӗн вырӑн тупрӗ.

<u>2–мӗш ертсе пыракан</u>: Константин Васильевич Иванов чӑвашсен аслӑ поэчӗ яланах халӑх асӗнче. Юратнӑ поэтӑмӑр ҫинчен калас шухӑша Петӗр Хусанкай ҫырнӑ «Нарспи авторне» сӑвӑри йӗркесем палӑртаҫҫӗ:

Каш–кашлать сӗм вӑрман,
Пуҫ таять ват вӑрман,
Вӑл калать: «Эп манман,
Эсӗ ман юррӑм» тет.
«Ҫететтин, ҫететтин...
Кӗҫтентин, Кӗҫтентин!
ӗмӗтсем ҫитрӗҫ тин!»

<u>1–мӗш ертсе пыракан</u>: Константин Васильевич 1890 ҫулхи май уйӑхӗн 15(27)–мӗшӗнче Пелепей уесӗнчи (халӗ Пушкӑрт республикинчи Пишпулек районӗнчи) Слакпуҫӗнче кун ҫути курнӑ. Сакӑр ҫул тултарсан, 1898 ҫулта, хӑйсен ялӗнчи шкула вӗренме кӗнӗ. Тепӗр виҫӗ ҫултан ӑна ашшӗн йӑмӑкӗ Евгения Николаевна (вӑл Миек районӗнчи Кекен ялӗнче вӗрентнӗ) хӑй патне куҫарнӑ, унтан Чӗмпӗрти чӑваш шкулне илсе кайнӑ, анчах вӗренме кӗртеймен. Кӗҫтентин вара пӗр ҫул хушши Пелепейри хула шкулӗнче вӗреннӗ. Ҫапах та 1903 ҫулхи кӗркунне вӑл Чӗмпӗрти чӑваш шкулне вӗренме кӗретех.

2–мĕш ертсе пыракан: Шкулта Константин Иванов питĕ тăрăшса вĕреннĕ. Çав вăхăтрах шкул мастерскойĕнчен тухма пĕлмен: вăл йывăçран темĕн те пĕр касса кăларнă, сăрăсемпе ӳкернĕ. Çуллă сăрăпа ӳкерчĕксем тăвас тĕлĕшпе самай пысăк çитĕнӳсем тăватъ Кĕçтентин. Стенд çинче эсир унăн ӳкерчĕкĕсене курма пултаратăр.

1–мĕш ертсе пыракан: 1905–1907 çулсенче Раççейре пĕрремĕш революци пулса иртнĕ. Çакăн чухне Чĕмпĕрти чăваш шкулĕнче вĕренекен ачасем хушшинче те революциллĕ шухăшсем палăрма пуçланă. Т. Тимкки, Д. Эльмен, Т. Кривов пăлхавăрçăсемпе пĕрле К. Иванов та политикăллă митингсене хутшăннă. Çав вăхăтрах поэт «Марсельеза» юрра чăвашла куçарать, унăн революцилле шухăшне тăван чăваш халăхĕпе çыхăнтарса çивĕчлетет.

1–мĕш сăвă вулакан «Вăранăр, тапранăр, чăваш çыннисем!» сăвва пăхмасăр калать.

2–мĕш ертсе пыракан: Çакăн хыççăн шкултан 37 вĕренекене кăларса янă. Вĕсен шутĕнче Константин Иванов та пулнă. Вăл тăван ялне, Слакпуçне, таврăннă та, хресчен ĕçне кӳлĕннĕ, май килнĕ самантсенче халăх сăмахлăхне, юррисене пухнă. Уйрăмах кăмăла кайнă юрăсене хăйĕн дневникне çыра–çыра хунă. Поэт хăйĕн мĕнпур произведенийĕсене тенĕ пекех, чăваш халăх сăвви–юррисенче анлă сарăлнă çичĕ сыпăклă силлабика виçипе çырнă. Ӑрăн шухăшлă, çепĕç кĕвĕллĕ тата ритм–кĕвĕ енчен пуян чăваш юррисене нумай пĕлнĕрен, чунпа туйнăран Майковăн «Сăпка юрри», Лермонтовăн «Парăс» тата ытти сăвăсене чăвашлатса ăста куçарнă.

2–мĕш сăвă вулакан Лермонтовăн «Парăс» сăввине вулать.

1–мĕш ертсе пыракан: 1907 çулхи октябрь уйăхĕнче К. Иванов каллех Чĕмпĕре таврăнать те, пурнăç йывăррине пăхмасăр, революци хумĕ сарăлнă кунсенче хăйĕн ĕмĕчĕсене пурнăçа кĕртме тытăнать. Ачасем валли чăвашла кĕнекесем кăларас тĕлĕшпе ĕçлет, вырăсларан чăвашла куçарать.

Малтанхи ăнăçлă утăмсем поэта хавхалантараççĕ, шанчăк хушаççĕ. Куçару ĕçĕнче хăйĕн пултарулăхне тĕрĕслесе пăхнă хыççăн Константин Васильевич чăвашла оригиналлă произведенисем

çырма пуçлать. Çак çулсенче вăл виçĕ юмах (»Тимĕр тылă», «Икĕ хĕр», «Тăлăх арăм») тата хăйĕн вилĕмсĕр «Нарспи» поэмине çырать.

1–мĕш сăвă вулакан «Икĕ хĕр» юмахпа паллаштарать.

2–мĕш ертсе пыракан: «Нарспи» поэма – Константин Иванов пултарулăхĕн чи çӳллĕ шайне кăтартакан произведени. Мĕншĕн «Нарспие» кашниех юратса вулать? Мĕншĕн тесен «Нарспи» – этемĕн ырă шухăшĕсене, ĕмĕчĕсене хускатакан, чăннипех те ырра вĕрентекен илемлĕ произведени, вăл – çуркунне юрри, çурхи хĕвел ăшши, ешĕл вăрман, йывăçсен, чечексен шăрши, çурхи вĕçен кайăксен сасси, вăл – шыв–шурăн кĕмĕл шăнкăравлă сасси.

1–мĕш ертсе пыракан: Литература тĕпчевçисем поэт ăсталăхне тишкерсе, «Нарспи» поэмăн тĕшшине ăнкарас тесе сахал мар тăрăшнă. Илле Тукташ, Яков Ухсай, Петĕр Хусанкай, Геннадий Айги сăвăçсем, Сергей Ялавин, Василий Долгов критиксем, Михаил Сироткин, Семен Горский, Евстафий Владимиров профессорсем, Геннадий Хлебников, Владимир Канюков, Иван Зотов доцентсем тата ытти нумай тĕпчевçĕ К. В. Иванов çинчен уйрăм статьясемпе кĕнекесем пичетлесе кăларнă. Çапах та «Нарспие» халĕ те тишкерме пăрахмаççĕ. Итлесе пăхар ха хăш–пĕр критиксен шухăшĕсене.

2–мĕш ертсе пыракан: К. В. Иванов ячĕ – чăваш историйĕнче вăхăт та, ĕмĕр те тĕксĕмлетеймен ят. Кĕçтентин ячĕ ĕмĕр–ĕмĕрех çуталса тăрĕ, ăна пуртте таса чунпа аслă вĕрентекен вырăнне хурса хаклĕç. «Нарспи» вăл – чăваш поэзи çĕршывĕн çăлкуçĕ, унăн симне тутанса пăхакан вăй илет, çĕнĕрен çамрăкланать (Геннадий Волков) [Константин Иванов : Фотоальбом / сост. А. П. Хусанкай, Г. М. Самсонова. – Чебоксары: Чувашское кн. изд–во, 1990. – С. 80].

1–мĕш ертсе пыракан: «Пуринчен ытла «Нарспире» палăрнă Ивановăн генийĕ чăваш культурин шăпине, Яковлев пекех, – анчах хăйне майлă, хăй вăхăтĕнче – пĕтĕм малашлăхшăн татса панă теме пултаратпăр эпир. Ку пире йăлтах тĕлĕнтерсе ярать. Виçĕ пин йĕрке сăвăра ĕлĕкхи чăваш пурнăçĕн пĕтĕм

энциклопедийĕ курăнать» (Петĕр Хусанкай) [Константин Иванов : фотоальбом / сост. А. П. Хусанкай, Г. М. Самсонова. — Чебоксары: Чувашское кн. изд—во, 1990. — С. 76].

<u>2—мĕш ертсе пыракан</u>: «Нарспи» поэма — К. Иванов çырнă произведенисенчен чи чапли. Нарспин аслă кунçулĕ, чун—чĕри ăшшийĕ ăна ытти тăванла халăхсен аслă писателĕсемпе поэчĕсем тĕрĕлесе кăларнă хĕрарăмсен пархатарлă сăнарĕсемпе тăванлатать». (М. Я. Сироткин) [Çавăнтах. — С. 72].

<u>1—мĕш ертсе пыракан</u>: «Нарспи» поэма авторĕн поэзиллĕ тĕнче туйăмĕ тĕссен пуянлăхĕпе, çынлăх туйăмĕсен ейĕвĕпе кайранхи чĕрĕлĕх тапхăрĕнчи (Ронсартан Шекспир таран) поэтсен тĕнчетуйăмне аса илтерет» (Г.Хлебников) [Çавăнтах. — С. 13].

<u>2—мĕш ертсе пыракан</u>: «К.В. Иванов çырнă вилĕмсĕр «Нарспи» Пушкинăн Татьянине те, Шекспирăн Джульетине те аса илтерет, Нарспи Джоконда пекех — искусствăри чи çутă, чи вăйлă сăнар. «Нарспи» поэма мĕн пуçласа вĕçне çитиччченех Ирĕклĕх юрри пекех янăрать» (В. Ф. Исаев) [Исаев В. Ф. Силпи асамачĕ : К. В. Иванов çуралнăранпа 100 çул çитнĕ май / В. Ф. Исаев. — Шупашкар : КПСС Чăваш обкомĕн изд—ви, 1990. — С. 36].

<u>1—мĕш ертсе пыракан</u>: К. В. Иванов — поэт лирик. Унăн шухăш—кăмăлĕ халăх шухăш—кăмăлĕпе пĕрлешсе, ăна уççăн палăртса тăнă. Халăха савăнтарни, поэта савăнтарнă, халăха хурлантарни — хурлантарнă, чун—чĕрине ыраттарнă. Халĕ эпир сирĕн хушăра викторина ирттеретпĕр. (Хушса пани № 2)

<u>2—мĕш ертсе пыракан</u>: «Нарспие» тĕрлĕ вăхăтра темиçе те инсценировкăланă: Квинтихиан Пăртта, Иван Мучи, Григорий Тал—Мăрса тата ытти ăстасем. Ăна 20—мĕш çулсенчех халăх шилĕкĕ çине кăларнă. Вĕсем тăрăх халĕ те спектакльсем лартаççĕ. Композиторсем оперăсем çыраççĕ. Радиопа телекурăм та «Нарспие» манмаççĕ. Халĕ эсир поэма тăрăх Сергей Ялавин çырнă драма сыпăкне курма пултаратăр. (Хушса пани № 3)

<u>1—мĕш ертсе пыракан</u>: 1940 çулта А. Кăлканпа В. Алагер драматургсем «Нарспи» тăрăх пьеса çырнă. 1954 çулта И. Максимов—Кошкинский драматургпа П. Градов поэт либрети

тăрăх И. Пустыльник композитор «Нарспи» опера çырнă. Поэтăн сăввисем тăрăх юрă–кĕвĕ чылай хывнă. Унăн творчестви музыкăра хăйĕн тивĕçлĕ вырăнне тупса тĕрлĕ композитор пултарулăхĕнче çĕнĕ хăватпа янăрать.

2–мĕш ертсе пыракан: Поэт хăйĕн произведенийĕсенче обществăлла ыйтусем хускатма пултарнă. Çакна «Хальхи самана» сăвăра куратпăр. Константин Васильевич ăна Чĕмпĕрти чăваш шкулне халалланă.

1–мĕш сăвă вулакан «Хальхи самана» сăвăран илнĕ сыпăка вулать.

1–мĕш ертсе пыракан: «Нарспи» поэма пичетленнĕ хыççăн сăвăç çичĕ çул пурăнать. Вăл канăçа пĕлмесĕр ĕçлет. Анчах йĕкĕте синкерĕ сыхласах тăрать: ăстаçă ӳпкепе, вар–хырăм чирĕпе аптраса ӳкет. 1915 çулхи пуш уйăхĕн 13 (26)–мĕшĕнче К. В. Иванов чĕри тапма чарăнать. Çапла вăхăтсăр сӳнет чăваш поэзийĕн çăлтăрĕ. Вăл хăварнă çутă пирĕн пата нумай–нумай теçетке çул иртсен те йăлтăртатса килме пăрахмĕ.

КИЛЧĔ ЫРĂ ÇУРКУННЕ

Музыки Николай Зиминăн

Сăвви Константин Ивановăн ("Нарспи" поэмăран)

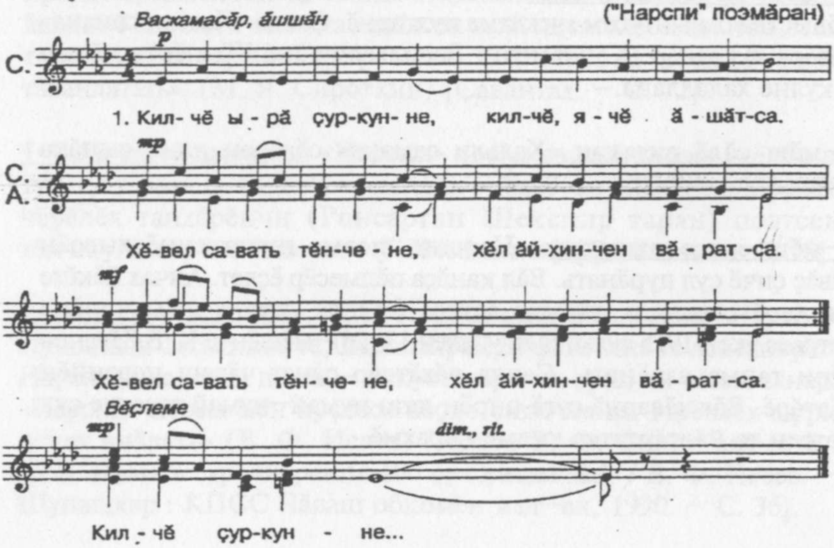

1. Килчĕ ырă çуркунне,
   Килчĕ, ячĕ ăшăтса.
   Хĕвел савать тĕнчене,
   Хĕл ыйхинчен вăратса.
2. Тĕттĕм вăрман чĕрĕлет,
   Ешĕл тумтир тăхăнать.
   Çесен хир те ешерет,
   Илемĕпе мухтанать;
3. Тĕрлĕ—тĕрлĕ чечексен
   Ырă шăрши сарăлать.
   Пур çĕрте те кайăксен
   Лайăх юрри янăрать...

Викторина

I. «Силпи чăваш ялĕнче...»
Ыйтусем

1. «Нарспи» поэма мĕне мухтанипе пуçланать, мĕнпе вĕçленет? (*Çутçанталăк пуянлăхне, шыв–шур юрриллĕ, йăлтĕр хĕвел юрриллĕ савăнăçлă çуркуннене мухтанипе пуçланать*:

«Пуш уйăхĕн вĕçĕнче
Хĕвел пăхрĕ ăшăтса,
Силпи чăваш ялĕнче
Юр ирĕлчĕ васкаса...»

Хурлăхлă вĕçленет:

«Атте–анне ирĕкĕ
Çирĕ Сарă хĕр пуçне.
Выртрĕ хĕсĕк тупăка,
Ячĕ юлчĕ ял çинче..!
Ун хурлăхлă юррисем
Юлчĕç çынсен асĕнче.
Халь те пулин Силпире
Асăнаççĕ мĕскĕне
Ялан, çумăр çумасан,
Шыв сапаççĕ тăприне»).

2. «Нарспи» поэма миçе пайран (юрăран) тăрать? (*14 юрă*).

3. «Нарспи» поэмăра миçе сăнар? (*9 сăнар: Нарспи, Сетнер, Михетер, Михетер карчăкĕ, Тăхтаман, Сенти, Юмăç старик, Сетнер амăшĕ, элекçĕ арăм*).

4. Поэмăра Силпи ялне сăнласа паракан сăмахсене тупăр.

(Силпи ялĕ – пуян ял,
Ларать вăрман ăшĕнче:
Кантур пекех çурчĕсем
Ват йăмрасем айĕнче...

Аслă урам тăршшĕпе
Хăма витнĕ çурчĕсем;
Урам икĕ айккипе
Ем–ешĕлех сачĕсем...

Силпи ялӗ – аслӑ ял,
Хула тейӗн инҫетрен.
Ахӑр, кунти чӑвашсен
Мулӗ пур–тӑр ҫав вӗсен.)

5. Поэмӗн тӗп шухӑшӗ мӗнле? Ӑна хайлаври сӑмахсемпе ҫирӗплетӗр. (*Ӗҫлекен ҫынна ырлани, вӑл тӑвакан ырӑ ӗҫсене хӳтӗлени. Ҫав вӑхӑтрах: пурнӑҫри танмарлӑх, ҫӑткӑнлӑх этем ӑс–хакӑлне, телейне ҫӑтса яни.*

Ҫакӑ ҫутӑ тӗнчере
Вӑйли ҫук та этемрен:
Шывсем ҫинче, ҫӗр ҫинче
Хуҫа пулса вӑл тӑрать,
Анчах вӑйлӑ этем те
Хӑй тӗнчине пӑхӑнать,
Укҫапалла эрехех
Ҫынна ӑсран кӑларать.)

6. Слакпуҫ ялӗн пӗлтерӗшӗ мӗнле? (*«Шурӑ ҫӗр» тенине пӗлтерет*).

II. Кам ҫинчен е мӗн ҫинчен сӑмах пырать

Ыйтусем

1. К. В. Иванов ҫак йӗркесемпе поэмӑра камсене сӑнлать?

Пичӗ–куҫӗ пит хӳхӗм,
Хирти сарӑ чечек пек,
Икӗ куҫӗ хуп–хура,
Икӗ хура шӑрҫа пек.
Явӑнаҫҫӗ хыҫалта
Ҫивӗч вӗҫӗ кӑтрисем.
Утса–утса пынӑ чух
Шӑнкӑртатать тенкисем...
(*Нарспине*)

Лаптак сӑмса, хӗсӗк куҫ,
Сарӑ ҫӳҫпе сар сухал,
Лаши вӗҫсе пырупа
Пичӗ–куҫӗ пит усал.
Хура сӑхман, сар ҫӗлӗк,
Ҫамки ҫинче тенӗкпе,
Шурӑ чӑлха–ҫӑпата
Пит килӗшет кӗрӗве...
(Тӑхтамана)

Пĕр урхамах лаши пур,
Ватă карчăк амăш пур,
Вĕри юнлă чĕри пур.
Кунăн—çĕрĕн ĕçлеме
Икĕ вайлă алли пур.
Тăшман пуçне пĕтерме
Вĕри вут пек çилли пур...

(*Сетнере*)

2. Çак йĕркесенче поэмăри камăн хуçалăхне куратпăр?

...Тырă—пулă туллиех,
Ишĕлмест—и кĕлетре:
Çу, сĕт—турăх, сăра, пыл
Тулли мар—и нӳхрепре? ...
...Унăн çурчĕ хула пек,
Кĕрсен, витĕр тухма çук.
Хуралтăсен тăррине
Чăх—чĕп вĕçсе çитме çук.
Картиш тулли япала
Купаланса выртаççĕ
Кĕлет тулли тыррисем
Тăкăнас пек тăраççĕ.

(*Михетерĕн*)

3. «Пуянлăхра анчах мар, Ыр курасси — çынниче». Камăн сăмахĕсем? (*Нарспин, амăшне хирĕçлесе каланă сăмахсем*).

4. Палăртнă сăмахсем поэмăри мĕнле ĕçе сăнласа параççĕ?

«Урам енчи хапхинчен çын кĕрет те, çын тухать»; «Шăпăр кĕвви ташлатать»; «Мĕншĕн шăппăн ларатăр?»; «Ырă—тату пурăнччĕр»; «Епле ташлать ват хуçа»; «Хĕр ларать те хĕр йĕрет»; «Эсĕ юта кайсăссăн»; «Ăçтан санăн телейӳ». (*Нарспи туйне*).

«Вĕт çăлтăрсем тахçанах пĕлĕт айне хупланчĕç»; «Пĕр юланут кустарать»; «Иккĕн ларнă утланса»; «Вĕсен хĕрĕ çук паян»; «Йĕр йĕрлесе çӳреççĕ»; «Тупасчĕ—çке хăвăртрах»; «Сетнер пуçĕ вĕçĕнче!»; «Ăçта тарса пытанар!»; «Çыхса хунă Сетнере»; «Тăрать йĕрсе, ылханса». (*Нарспипе Сетнер вăрмана тухса тарни*).

III. Куракансен ӑмӑртӑвӗ
Ыйтусем

1. К. В. Иванов ҫуллӑ сӑрӑсемпе «Нарспи» поэмӑри пӗр авӑка кӑтартакан картина ӳкернӗ. Хӑш ҫул? (*1913*).

2. Чи малтан «Нарспи» мӗнле кӗнекере тата хӑҫан пичетленсе тухнӑ? (*1908 ҫ. Чӗмпӗрте тухнӑ «Чӑваш халапӗсем» кӗнекере*).

3. «Нарспи» поэмӑна илемлетес енӗпе камсем тӑрӑшса ӗҫленӗ? (*Г. Д. Харлампьев, П. В. Сизов, А. И. Миттов, А. Ф. Мясников, Ф. С. Быков, И. Г. Григорьев, Э. М. Юрьев, Праски Витти*).

4. К. В. Ивановӑн «Нарспи» поэми тӑрӑх камсем опера ҫырнӑ? (*К. В. Иванов хӑй те опера валли либрето ҫырма тытӑннӑ пулнӑ; И. Пустыльник; В. Иваншин тытӑннӑ; Г. Хирбю*).

5. К. В. Иванов сӑввисене юрра хывнӑ композиторсем. (*А. Тогаев, В. Иванишин, А. Асламас, Ф. Васильев, Г. Хирбю*).

6. «Нарспи» поэма тӑрӑх драматургсенчен камсем драма ҫырнӑ? (Игнатий Молодов; Василий Алагерпа Александр Кӑлкан; Петр Осипов; М. В. Данилов.)

7. «Нарспи» поэмӑна камсем вырӑсла куҫарнӑ? (*А. Жаров, Б. Иринин, В. Иванов–Паймен, П. Хусанкай, А. Петоки*).

8. «Нарспи» поэмӑна мӗнле чӗлхесене куҫарнӑ? (*Украина, азербайджан, пушкӑрт, тутар, удмурт, мӑкшӑ, еврей, пӑлхар, китай, акӑлчан, француз, испани чӗлхине тата ыт.*).

9. Чӑваш сӑвӑҫисенчен камсем К. В. Иванов ячӗпе хисепленекен патшалӑх премине илме тивӗҫлӗ пулнӑ? (*П. Хусанкай, Я. Ухсай, Г. Юмарт, Г. Айхи*)

10. Шупашкар хулинче К. В. Иванов палӑкӗсем ӑҫта вырнаҫнӑ? (*Атӑл хӗрринче, Иванов ячӗллӗ скверта тата К. В. Иванов ячӗллӗ академи драма театрӗ умӗнче*).

11. Константин Иванов ячӗпе мӗн хисепленет? (*Шупашкарти Атӑл хӗрринчи урам, сквер, литература музейӗ, Чӑваш академи театрӗ*).

IV. Хронологине аса ил
(Пĕр–пĕрин хыççăн пулса иртекен
ĕçсене йĕркипе лартса тухмалла)

Сюжет йĕрĕ: «Нарспи Тăхтаман арăмĕ»

1. «Çĕнĕ çын та Нарспи кин,
Пĕрмаях вăл хуйхăрать...»
2. «Ват упăшки хĕснине
Нарспи тӳсрĕ çавăнччен...»
3. «Вĕрет, сурать сарă кин...»
4. «Ырă кĕрӳ Тăхтаман...
Куллен–кунах арăмне
Саламатпа кастарать...»
5. «Иртрĕ çимĕк, иртрĕ туй...»
6. «...Пуçăма çийиччен тăшманăма пĕтерем...»
7. «Хĕне, хĕне, Тăхтаман...»
8. «Пĕтрĕ ĕнтĕ, Тăхтаман...»

(*Тĕрĕс хурав: 5, 1, 4, 7, 2, 6, 3, 8*)

Сюжет йĕрĕ: «Нарспипе Сетнер вăрмана тухса тарни»

1. «Вăййа тухнă выляма...»
2. «Лаша пырать тулхăрса...»
3. «Нарспи ларать тĕлĕрсе...»
4. «Хĕвел анса пытанать...»
5. «Ăçта тарса пытанар...»
6. «Йĕр йĕрлсе çӳреççĕ...»
7. «Тĕттĕм çĕрте çухалчĕç...»
8. «Сетнер, Сетнер! Тытрĕç–çке...»

(*Тĕрĕс хурав: 4, 1, 7, 2, 6, 3, 8, 5*)

«Нарспи» поэма тăрăх çырнă драма сыпăкĕ
2—мĕш картина

Сцена çав вырăнтах. Ирхине. Хĕвел тухнă. Вĕсен кайăксем чарăнаймасăр хăйсен юррисене юрлаççĕ. Куккук авăтать. Сетнер йĕри—тавра пăхкалать те, витрепе шыв ăсса, валак патне сцена хыçне тухать. Шăхăрса лашине шăварать. Унтан витрипех кĕрет те чылайччен тилмĕрсе пăхса ларать. Нарспие кĕтет. Хумханатъ. Татах лаши патне каять. Шăхăратъ.

<u>ЕРТСЕ ПЫРАКАНĔ</u> вулать:

Çакă çутă тĕнчере
Вăйли çук та этемрен:
Шывсем çинче, çĕр çинче,
Хуçа пулса вăл тăрать.
Анчах вăйлă этем те...

Сетнер сăрта хăпарса пăхать. Нарспие кĕтет. Ку сценăра сăмахсем сахал пулаççĕ, кăмăлпа, чĕрепе, пит—куçпа, тăл—пÿпе вылямалла.

<u>ЕРТСЕ ПЫРАКАНĔ</u> (тепĕр хут вулать):

Çакă çутă тĕнчере
Вăйли çук та этемрен:
Шывсем çинче, çĕр çинче
Хуçа пулса вăл тăрать.
Анчах вăйлă этем те...

Сетнер йăмра çумне таянатъ те тарăн шухăша каять. Унтан татах сăрта хăпарса пăхатъ.

<u>ЕРТСЕ ПЫРАКАНĔ</u> (вулать).

Çÿлĕ валак патĕнче
Ватă йăмра ешерет.
Куллен ирех çакăнта
Сетнер Нарспие кĕтет.
Кĕтех—кĕтех шăварать
Урхамах пек лашине.

Витре сассисем илтĕнеççĕ. Сетнер тилмĕрсе пăхатъ.

СЕТНЕР. Килет! Нарспи килет. (Ăна хирĕç утать.) Нарспи, чунăм! Кĕтсе ывăнтăм сана паян. (Ыталать.) Ларар çакăнта.

НАРСПИ (савăнса кулать). Ан çиллен, юратнă Сетнерĕм. Анне сыхлать, пĕччен ниçта та кăларасшăн мар. Эпĕ сана юратнине пĕлнĕ вĕсем. Такам каласа панă вĕсене. (Ыталать.) Эх, Сетнер, чи çывăх çын эсĕ, пĕлĕсĕнччĕ эсĕ.

СЕТНЕР. Юрататăп, çав тери юрататăп сана Нарспи. (Ыталать.) Никама та памастăп. Никама та. (Калаçаççĕ. Савăнаççĕ. Чĕнмесĕр пĕр–пĕрин çине пăхса лараççĕ. Унтан татах пĕр–пĕрне ыталаççĕ. Çав вăхăтра ертсе пыраканĕ вулать)

Шăнкăртатса шыв юхать
Çӳлĕ валак пусĕнче;
Кĕмĕл пекех ялтăрать
Шывĕ хĕвел çуттинче.

Сетнер ура çине тăрать те Нарспие йăмра патне çавăртса каять. Калаçса тăраççĕ. Сетнер салхуланнă. Нарспи те пуçне уснă.

ЕРТСЕ ПЫРАКАНĔ вулать:

Çӳлĕ йăмра ăшĕнче
Кайăк юрлать юррине,
Лаши ĕçсе тăнаçем
Каччă калать сăмахне.

СЕТНЕР.

Çаплах вара, Нарспиçĕм,
Çук–ши манăн ăраскал?
Çапах сана ют çĕре.
Илсе кайĕ–шим усал?

Ах, телейĕм çуктăр çав,
Аçу–аннӳ пит пуян.
Хайсен пуянлăхĕпе
Пăрăнаççĕ çук çынран.

НАРСПИ.

Ан ӳпкелешсем, Сетнер,
Мĕншĕн çынна ӳпкелес.

Ăçта тарса каяс−ха
Пуян атте−аннерен?

Атте−анне ухмах çав,
Мĕн каласа кăнтарас.
Мĕн тăвар−ха, кала−ха,
Мĕнле пирĕн май тупас?

Хĕвел ансан, каç пулсан,
Паян туя лартаççĕ,
Хушăлкари пуянпа
Манăн туя пуçлаççĕ.

Тăшман ытла хаяр тет,
Епле унтан хăтăлас?
Сетнер, Сетнер, кала−ха,
Ăçта каяс, мĕн тăвас?

Сана тем пек юратса,
Савса эпĕ пурăнтăм,
Анчах çапах çак куна
Çамрăк пуçăмпа куртăм. (Йĕрет.)

<u>СЕТНЕР</u> (пуçне чиксе хуйхăрса тăраканскер, пуçне çĕклет).
Пĕртен−пĕрех пуçăм пур,
Вĕри юнлă чĕрем пур,
Ватă карчăк аннем пур,
Урхамах пек утăм пур,
Вĕсенчен те хаклăрах
Чунăм савни эсĕ пур.
Анчах сана та паян
Туртса илен тăшман пур;
Вăл тăшмана пĕтерме
Икĕ вăйлă аллăм пур,
Анчах ăна пĕтерсен,
Унтан усал тĕнче пур. (Пауза.)
(Нарспие татах ыталать. Хăлхинчен калать. Чĕнмесĕр тăраççĕ. Хытă сасăпа)
Хăвăн кăмăлу пулсан,

Лашам ҫине лартӑттӑм,
Аяккалла ку ялтан
Вӗҫӗттӗм те кайӑттӑм.

НАРСПИ (пӑхкаласа):
Сетнер, таврӑн хӑвӑртрах!
Шыва анать пӗр арӑм.
Чун савнипе каласса
Уйрӑлассӑн туймарӑм.

СЕТНЕР. Сывӑ пул эппин, Нарспи.
Ан ман эппин мӗскӗне! — тухать те лаши ҫине утланса вӗҫтерет.

НАРСПИ.
Сывӑ пулах, сывӑ пул!
Епле сана манӑп—ши?
Санпа пӗрле пулмасан
Епле ютра пулӑп—ши?

Чӗнмесӗр, пӗр сиккеленмесӗр Сет—нер кайнине нумайччен пӑхса тӑрать, унтан ларать те йӗме пуҫлать. Ҫывӑхрах куккук авӑтать.

НАРСПИ. Куккук, тата миҫе ҫул пурӑнмалла—ши манӑн ҫак усал тӗнчере? Каласа пар мана. (Куккук авӑтать. Ҫав вӑхӑтра хӗрарӑм пушӑ витресене чанкӑртаттарса анать.)

ХӖРАРӐМ.
Мӗншӗн Нарспи хуйхӑран?
Каччу ытла ватӑ—им?
Парнӳ ытла сахал—им?

Нарспи, тарӑн шухӑша кайнипе, нимӗн чӗнмесӗр шыв ӑсать те пуҫне чиксе кӗвентепе шыв йӑтса тухса каять. Хӗрарӑм тӗлӗнсе пӑхса юлать. Куккук ҫаплах авӑтать. Чаршав.

Ч-40466
Национальная библиотека
Чувашской
Республики

Хушса пани № 4

Иванова халалланă кĕнеке выстквкин планĕ
Выставка ячĕ: «Чăваш поэзин чаплă ашшĕ...»

Эпиграф:

Этем вăл хăйшĕн хăй парне
Нимрен пахи — çак пурнăç. Хамăр.
Анчах мĕскершĕн хăш—пĕрне
Çĕре çити пуçа таятпăр.

П.Хусанкай

1—мĕш пай: Этеме мухтакан гимн

Эпиграф:

Чăваш Джокондийĕ!..
Сыв пурăн ĕмĕр
Эс халăх чĕринчи юратупа.
Сана çуратнă кăмăллă чĕлхемĕр
Хавхаланма маттур сăнарупа.

Н.Теветкел

Ку пайра К. В. Иванов хайлавĕсене лартмалла. Уйрăмах «Нарспи» поэмăн тĕрлĕ кăларăмĕсене кăтартмалла.

К. В. Иванов ĕмĕрсен историне «Нарспи» поэмăпа кĕрсе юлчĕ, «Нарспи» — чăннипех те чăваш чунне çывăх астăвăм. «Поэмăн илемлĕхĕ пиçĕ, çавăнпа вăл халăха килĕшет, çавăнпа вăл вăрăм ĕмĕрлĕ» — тесе çырнă Иван Сестринский критик.

2—мĕш пайĕ: «Эс — ман пĕрремĕш юрату
Эс — маннăн чунăм тĕкĕрĕ...»

Эпиграф:

Чăваш чĕлхи пур чух
Тăван поэт ятне
Вĕри, кăвар чунсем
Савма пăрахас çук.

Çеçпĕл Мишши

Çак пайра чăваш юрри—сăввин кĕрнеклĕ ăсти çинчен çырнă тĕпчев ĕçĕсене кăтартмалла. Иванов пултарулăхĕ — чăваш поэзийĕн ахахĕ. Ахальтен мар эпир ăна чăваш сăмахлăхĕн классикĕ тесе хисеплетпĕр.

3—мĕш пайĕ: «Пиншер çулсем эс вилĕмсĕр те çамрăк...»

Эпиграф:

Сăмахна, юрруна, тĕррӳне сăнласамччĕ —
Вĕсенче çитмĕл çичĕ тĕспе
Йăлкăçать çивĕч ăс та илем асамачĕ,

Ырă чун ăшăтать ăшшипе.
Вĕсене тимлĕрех упрама ан мансамччĕ, —
Хăватланăн вĕсен сассипе.

Г. Юмарт

К. В. Иванова халалласа чăваш çыравçисем питĕ нумай хайлавсем çырнă. Ку пайра асамлă юрăça сума суса çырнă халал сăвви—калавĕсене лартмалла.

4—мĕш пайĕ: «Манра художник та пурахчĕ...»

Эпиграф:

Эп тарăн шухăша кайса тăратăп
Çак мрамор палăк умĕнче ялан.
Чăвашăн иртнĕ ĕмĕрне куратăп,
Унта вĕçсе çитсе ăсăмпалан.

А. Алга

Константин Ивановăн пултарулăх çӳпçинче «Нарспи» поэма кăна мар, унра ӳнерçĕ таланчĕ те пураннă. Ку пайра К. Иванова художник пек сăнласа паракан ĕçсене лартмалла. Çавăн пекех «Нарспи» поэмăна илемлетме тунă ӳкерчĕксене кăтартмалла.

К. В. Иванов пултарулăхне хакласа каланисем

♦ Калама çук чаплă, асамлă, хăватлă япала пур, мана вăл хăçантанпа хăйĕн хăвачĕпе тыткăнлать, тĕлĕнтерет, унăн ячĕ — Константин Иванов... Иванов вăл — нацин пултару туйăмĕ калама çук вăйлăн палăрни. Вăл чăваш чĕлхи ĕмĕр—ĕмĕр пурăнассине, чечекленсе, хăватланса пырассине пĕлтерекен паллă.

Мустай Карим, пушкăрт халăх поэчĕ

♦ Кĕмĕл шăнкăрав сасси пек шăнкăртатса юхать Константин сăвви. Сăввăн кашни сăмахĕ илемлĕ, уçă, вырăнлă, чуна илĕртет. Халиччен илтмен çакăн пек витĕмлĕ сăмахсем, пĕрре чуна çӳçентерсе, тепре чуна çутă шанчăкпа хавхалантарса е йăвашшăн, лăпкăн янăраса, пирĕн чĕресене хумхантарса тăраççĕ. Константин ывăçĕ—ывăçĕпе çĕнĕ туйăмсем акса пырать.

С.А.Лашман

♦ Константин Васильевич Иванов пĕтĕм пурнăçне, çиçсе тăракан тивлетлĕ талантне пĕтĕмпех чăваш халăхне панă. Вал чăваш литературине... классикла тӳпине çĕкленĕ, унăн сăпки умĕнче хăватлă юрăсем юрланă, хăйĕн ывăçĕ çинчен çитес ĕмĕрсене, малашлăха «Нарспи» поэмине вĕçтернĕ.

Яков Ухсай, чăваш халăх поэчĕ

♦ К. Иванов – халăх поэчĕ, мĕншĕн тесен вăл халăхăн çутă шухăш–ĕмĕчĕсемпе пурăннă, уншăн таса кăмăлпа ĕçленĕ, çавăнпа унăн пултарулăхĕ чăваш халăхĕшĕн çеç мар, пĕтĕм тăванла халăхсемшĕн çывăх пулса тăчĕ. Унăн ячĕ чăваш литературин - сĕмĕнче чăн–чăннипех çутă Шурăмпуç çăлтăрĕ пек çиçсе тăрать.

М. Я. Сироткин

♦ Пуринчен ытла «Нарспире» паларнă Ивановăн генийĕ чăваш культурин шăпине, Яковлев пекех, – анчах хăйне майлă, хăй вăхăтĕнче, – пĕтĕм малашлăхшăн татса пани теме пултаратпăр эпир. Ку пире йăлтах тĕлĕнтерсе ярать. Виçĕ пин йĕрке сăвăра ĕлĕкхи чăваш пурнăçĕн пĕтĕм энциклопедийĕ курăнать.

Петĕр Хусанкай, чăваш халăх поэчĕ

♦ Чăвашсен малтанхи поэт–просветителĕ тата демокрачĕ Константин Иванов çырнă «Нарспи» поэма – вăйлă та хăйне еверлĕ произведени, унта халăх поэзийĕн пуянлăхĕпе ырлăхĕ сĕтеклĕ палăрса тăрать.

Александр Твардовский

♦ К. В. Иванов ячĕ – чăваш историйĕнче вăхăт та, ĕмĕр те тĕксĕмлетеймен ят. Кĕçтенттин ячĕ ĕмĕр–ĕмĕре çуталса тăрĕ, ăна пурте таса чунпа аслă вĕрентекен ырăнне хурса хаклĕç. «Нарспи» вăл – чăваш поэзи çĕршывĕн çăлкуçĕ, унăн симне тутанса пăхакан вăй илет, çĕнĕрен çамрăкланать.

Геннадий Волков, профессор

♦ ...К. Иванов çырнă «Нарспие» пурнăç ӳкерчĕкне, вăл пурнăçпа ӳснĕ, пурнăçпа пĕрле утакан поэма.

В. А. Долгов

♦ ...Чăвашсен наци поэми «Нарспи» – таçтан аякран курăнакан çăлтăр пек çуталса тăрать.

Ангел Тодоров

♦ Кĕçтенттин Иванов творчествинче мана çакă тĕлĕнтерет: вăл халиччен тунине, «çĕнĕрен туяннине», «хамăра каялла таварса» уçса кăтартать.

Леон Робель

♦ Иванов чĕлхи вăл – кристалл пек таса, чăн–чăн поэзи чĕлхи, хресчен чĕлхин «тап–таса копийĕ», унта ятарласа шухăшласа кăларнă сăмахсем тупаймăн, уншăн суя искусство, чее сăмахсемпе витĕнсе хуçаланкаласси – ют япала.

Андраш Рона–Таш

Поэт юман пулса шавланӑ
Асаплӑ чуллӑ ҫӗр ҫинче,—
Кашни ҫулҫи пӗр юрӑ панӑ,
Юман юрланӑ пӗр—пӗччен.
Мухтавлӑ йывӑҫа кам манӗ?
Пуҫ тайрӗ халӑх кӑмӑлтан.
Йӗкелсенчен юман вӑрманӗ
Хӑпарчӗ пӗлӗтсем таран.
Ӗрчевлӗ вӑрлӑх акаканӗ
Кайсан та, ӗмӗчӗ кайман,
Кашларӗ Иванов вӑрманӗ,
Хитре вӑрман, сӗм—сӗм вӑрман,
Чӑваш поэзийӗн вӑрманӗ.

Яков Ухсай. Иванов вӑрманӗ

Малтанхи вӗштӗр ҫил,
Шанӑҫа чӗртнӗ ҫил,
Ҫӗн чӑваш килес палӑрӑм — шуҫӑм,
Эсӗ ман киленӳ,
Эсӗ ман тӗленӳ...
Ҫутӑ—ҫутӑ ӑсна — тайма пуҫӑм!

Альпӑрт Канаш. Константин Иванов

Чӑваш Джокондийӗ!
Сыв пурӑн ӗмӗр
Эс халӑх чӗринчи юратупа.
Сана ҫуратнӑ кӑмӑллӑ чӗлхемӗр
Хавхаланма маттур сӑнарупа.
Сана кун паракан тӑван чӗлхеҫӗ
Шӑратнӑ сӑмахне ҫӑлтӑрсенчен.
Кӳл ҫийӗпе вӗҫсе иртен чӗкеҫӗн
Илемлӗ, чӗвӗл—чӗвӗл сассинчен,

Николай Теветкел. Нарспи.

Эс — пирӗн аслӑ ҫӗнтерӳ:
эс — пӗтӗм ҫутҫанталӑк панӑ
асамлӑ вӑй, тӗлӗнтерӳ.
Ҫӗршыв хӑйне санра упранӑ.
Эс, ҫуллӗ пӑнчӑ пек, — пӗрре.
Ҫӗршер ҫӗрте асра тытмалӑх
сан сассупа историре
ялан калаҫӗ пирӗн халӑх.

Геннадий Айхи. Константин Иванов

ЛИТЕРАТУРА

Константин Васильевич Иванов: тӗпчев ӗҫӗсем / И. Н. Ульянов яч. чӑв. патш. ун–чӗ; В. Г. Родионов пухса хатӗрл. – Шупашкар : Чӑв. ун–ӗн изд–ви, 2000. – 84 с.

Пушкин, В. Н. Кам–ши вӑл Нарспи?: (Литературӑри сӑнарсене ҫӗнӗлле ӑнланасси) / В. Н. Пушкин; Чӑваш Республикин вӗренӳ институчӗ. – Шупашкар, 1994. – 31 с.

Родионов, В. Г. К. В. Иванов хайлавӗсен пултарулӑхла историйӗ / В. Г. Родионов; И. Н. Ульянов яч. чӑв. патш. ун–чӗ. – Шупашкар : Чӑв. ун–чӗн изд–ви, 2000. – 36 с.

* * *

Зотов, И. А. Живое наследие К. В. Иванова / И. А. Зотов. – Чебоксары: Чуваш. кн. изд–во, 1983. – 104 с.

Константин Васильевич Иванов : библиогр. указ. / Чуваш. респ. б–ка им. М.Горького ; сост.: Л. Д. Виссарова, Л. В. Чернова. – Чебоксары, 1992. – 127 с.

Литературный Слакбаш: путеводитель / Мин–во культуры и по делам национальностей Чуваш. Респ. ; авт.–сост. А. Дмитриев; фот. В. Исаева, Р. Рахимова ; отв. за вып. В. Афанасьева. – Чебоксары: Чувашия, 1996. – 24 с.: ил.

Родники Слакбаша: лит.–краевед. сб. / сост. А. А. Кондратьев.– Уфа : Изд–во УГНТУ, 1996. – 170 с.

* * *

Ефимов, Г. Ачаранах... / Г. Ефимов // Ялав. – 2000.– № 4. – С. 3–4.

Артемьев, Ю. Аслӑ Силпи ялӗнче / Ю. Артемьев // Ирӗк шухӑшсем / Ю. Артемьев. – Шупашкар, 1991. – С. 149–164.

Артемьев, Ю. К. В. Иванов / Ю. Артемьев // XX ӗмӗр пуҫламӑшӗнчи чӑваш литератури / Ю. Артемьев. – Шупашкар, 1992. – С. 59–89.

Артемьев, Ю. М. К. В. Иванов: [библиогр.] / Ю.М.Артемьев // Ӗмӗр пуҫламӑшӗ: 1900–1917 ҫулсенчи чӑв. лит. ист. очеркӗ / Ю. Артемьев. – Шупашкар, 1998. – С. 285–288.

Артемьев, Ю. М. К. В. Иванов: 1890–1915 / Ю. М. Артемьев // Ӗмӗр пуҫламӑшӗ: 1900–1917 ҫулсенчи чӑв. лит. ист. очеркӗ / Ю. Артемьев. – Шупашкар, 1996. – С. 96–130.

Вӑранӑр, тапранӑр, чӑваш ҫыннисем! / Геннадий Юмарт пухса хатӗрленӗ // Хыпар. – 2000. – 26 ҫу. – («Хыпар» кӗнеки; № 2; 16 с.)

Васильев, П. Иванов палӑкӗ : [сӑвӑ] / П. Васильев // Хыпар. – 2004. – 28 ҫу.

Гордеев, Д. Чунра ҫуралнӑ сӑмах : Константин Иванов пирӗн пурнӑҫпа пултарулӑхра / Д. Гордеев // Ялав. – 2000. – № 4. – С. 6–7.

Зимин, Н. Килчĕ ырă çуркунне: [юрă] / Н. Зимин музыки, К. Иванов сăвви // Клуб и народное творчество. – 2000. –Апр. (№ 4).

Ильин, С. Чăваш ăс–хакăлĕн йăлтăр çăлтăрĕ / С. Ильин // Клуб и нар. творчество. – 2000. – Апр. (№ 4).

К. В. Иванов сăввисемпе çырнă хорсемпе арисем / Ю. А. Илюхин пухса хатĕрленĕ. – Шупашкар : Чăваш кĕнеке изд–ви, 1990. – 63 с.

Лебедева, Е. А. К. В. Иванов произведенийĕсене чăвашсен традициллĕ тĕнчекурăмĕпе çыхăнса вĕрентесси / Е. А. Лебедева // Выполнение Закона «О языках в Чувашской Республике». – Чебоксары, 1996. – С. 39.

Никитин, Ю. «Поэт юман пулса шавланă...»: поэзии касĕн сценарийĕ / Ю. Никитин // Клуб и нар. творчество. – 2000. – Апр. (№ 4).

Овчинников, Н. Пурнăç йыхравĕ / Н. Овчинников // Ялав. – 2000. – № 4. – С. 8.

Силэм, Ю. Пирвайхи юрату... / Ю. Силэм // Ялав. – 2000. – № 7. – С. 78–80.

Ставский, М. К. Ивановăн эстетика тавракурăмĕ / М. Ставский // Григорьев, Н. Сăмах вăйне туйса / Н. Григорьев. – Шупашкар, 1992. – С. 151–159.

Станьял, В. «Аттесен ăрăвĕ кайса пĕтрĕ...» / В. Станьял // Хыпар. – 1994. – 4 юпа.

Теветкел, Н. Константин Иванов «Нарспи» поэма вулать: [сăвă] / Н. Теветкел // Хыпар. – 2004. – 28 çу.

Трофимов, Л. Поэт шăпине татса панă... / Л. Трофимов // Тăван Атăл. – 2000. – № 4. – С. 66.

Юмарт, Г. Юмах еккипе: К. В. Иванов литература ĕçне тытăннăранпа 100 çул çитнĕ май / Г. Юмарт // Хыпар. – 2004. – 28 çу.

Ялавин, С. «Нарспи» поэма тăрăх çырнă пилĕк пайлă вуникĕ картинăллă драма / С. Ялавин // Тăван Атăл. –1998. – № 3–6. – С. 16–33.

* * *

Абрамов, В. Категория «Время» в стилевой системе К. Иванова / В. Абрамов // Сăмахпа сăнар сипечĕ / В. Абрамов. – Шупашкар, 1998. – С. 59–66.

Волков, И. Поэт в памяти народной / И. Волков // Чебоксар. новости. – 2000. – 25 апр.

Быкова, Г. Он вдохнул в народ веру / Г. Быкова // Совет. Чувашия. – 2000. – 27 мая.

Долгов, В. «Благослови, поэт» / В. Долгов // Совет. Чувашия. – 2000 . – 27 мая.

Оленкина, И. Тяга к мольберту и кисти / И. Оленкина // Совет. Чувашия. — 2000. — 27 мая.

Питернова, В. «Наш мальчик рвется в Симбирск...» / В. Питернова ; фоторепродукция Л.Данилова // Совет. Чувашия. — 2000. — 26 февр.

Ставский, М. Константин Иванов и мировая классика / М. Ставский // Лик Чувашии. — 1996. — № 5—6. — С. 107—111.

Убасси, С. Гений чувашской поэзии / С. Убасси // Совет. Чувашия. — 2000. — 20 мая.

Хлебников, Г. Я. Волшебство и мудрость поэзии Константина Иванова: Творческий путь поэта ; Своеобразие художественной палитры К.В.Иванова ; Трагизм характеров и психологизм сюжета / Г. Я. Хлебников // Чувашская литературная классика и ее наследники / Г. Я. Хлебников. — Чебоксары, 2001. — С. 57—108.

Юман, М. Константин: Воспоминание / М. Юман; пер. с чуваш. В. Степанова // Лик Чувашии. — 1996. — № 3—4. — С. 85—86.

Юхма, М. Поют соловьи на речке Слак... / М. Юхма // Республика. — 2000. — 26 мая (№ 20). — С. 6.

Яковлев, Ю. Прорезывая тьму: опыт толкования картины Ю. Зайцева «Портрет с чертополохом в руке» / Ю. Яковлев // Лик Чувашии. — 2000. — № 2. — С. 63—66.